

Atentát na Waltera Guinnessa, 1. barona Moyne: Zlomový bod v palestinském konfliktu

6. listopadu 1944 se ulice Káhiry staly dějištěm šokujícího aktu politického násilí, který se rozšířil po celém Blízkém východě a dále. Walter Edward Guinness, 1. baron Moyne, britský ministr rezidentní na Blízkém východě, byl zavražděn dvěma členy židovské militantní skupiny Lehi (známé také jako Sternův gang). Tento odvážný čin nejenže ukončil život významného britského státníka, ale také vykolejil potenciální cestu k židovskému státu a zesílil již tak nestabilní konflikt v Palestině. Atentát na lorda Moyne zůstává klíčovým momentem v historii britské koloniální politiky, sionistického militance a boje o kontrolu nad Palestinou.

Muž: Walter Guinness, 1. baron Moyne

Walter Edward Guinness, 1. baron Moyne (1880–1944), byl významným britským politikem, podnikatelem, vojákem a členem anglo-irské pivovarnické rodiny Guinnessů. Narodil se 29. března 1880 v Dublinu v Irsku jako třetí syn Edwarda Guinnessa, 1. hraběte z Iveagh, dědice bohaté a vlivné dynastie Guinnessů. Vzdělání získal na Eton College, kde vynikal v vedoucích rolích – byl předsedou prestižní společnosti „Pop“ a kapitánem veslařů. V roce 1903 se oženil s lady Evelyn Hildou Stuart Erskine, dcerou 14. hraběte z Buchanu. Manželé měli tři děti, včetně jeho nástupce Bryana Guinnessa, 2. barona Moyne, který se později stal básníkem a romanopiscem.

Moyneho výchova v privilegiích neotupila jeho smysl pro povinnost. Současníci ho popisovali jako inteligentního, svědomitého a veřejně prospěšného člověka, který se po celý život věnoval vojenské a politické službě. Jeho obrovské rodinné bohatství – odhadované na přibližně tři miliony liber – mu poskytovalo vliv i nezávislost, kterou využíval k prosazování reformních zájmů v zemědělství, bydlení a koloniální politice.

Vojenská služba

Guinnessova vojenská kariéra začala během druhé búrské války (1899–1902), kdy se dobrovolně přihlásil k Imperial Yeomanry, byl zraněn v boji a získal Královskou medaili za Jižní Afriku. V první světové válce bojoval v Egyptě, Gallipoli a Francii, kde dosáhl hodnosti podplukovníka. Dvakrát byl oceněn Řádem za vynikající službu (DSO s pruhem) za statečnost a vytvořil si celoživotní vazbu k Blízkému východu. Jeho válečné deníky, vydané v roce 1987, odhalují reflexivního vojáka s bystrým smyslem pro lidskost a historii – muže, který viděl impérium jako povinnost i břemeno.

Politická kariéra

Po návratu z fronty vstoupil Guinness do veřejného života jako konzervativní politik. Sloužil v Londýnské krajské radě (1907–1910) a jako poslanec za Bury St Edmunds v letech 1907 až 1931. Během kariéry trvající téměř tři desetiletí zastával několik vlivných postů: náměstek ministra války (1922–1923), finanční tajemník pokladu (1923–1925) a ministr zemědělství a rybolovu (1925–1929), kde podporoval pěstování cukrové řepy a modernizaci venkova.

V roce 1932 byl povýšen do šlechtického stavu jako baron Moyne a pokračoval ve službě v Sněmovně lordů. Přispíval k velkým veřejným vyšetřováním, včetně Výboru pro odstraňování slumů v roce 1933, Královské komise pro Durham University v roce 1934 a Královské komise pro Západní Indii v roce 1938. Během druhé světové války se Moyne vrátil do vlády jako společný parlamentní tajemník ministerstva zemědělství (1940–1941), státní tajemník pro kolonie a vůdce Sněmovny lordů (1941–1942) a nakonec jako ministr rezidentní na Blízkém východě (1942–1944). V této funkci dohlížel na britskou strategii v územích od Libye po Írán a sloužil jako hlavní zástupce Winstona Churchilla v regionu.

Podnikání a další zájmy

Jako ředitel pivovaru Guinness hrál Moyne roli v globální expanzi rodinného podniku. Spoluzakládal British Pacific Properties ve Vancouveru a zadal stavbu mostu Lion's Gate Bridge, který byl otevřen v roce 1939. Jako filantrop pomáhal financovat bytové trusty v Londýně a Dublinu pro zlepšení podmínek pro dělnické rodiny.

Moyneho zvědavost a dobrodružnost ho vedly za hranice politiky a obchodu. Byl vášnivým jachtařem a průzkumníkem, vlastnil několik přestavěných jachet – Arpha, Roussalka a Rosaura – a podnikal expedice přes Tichý a Indický oceán. V roce 1935 přivezl do Británie prvního živého komodského draka a jeho zoologické a etnografické sbírky byly později darovány muzeím. Napsal knihy „Walkabout: Cesta mezi Tichým a Indickým oceánem“ (1936) a „Atlantic Circle“ (1938), které odhalují jeho zájem o antropologii a mezikulturní porozumění.

Historický kontext: Blízký východ a palestinská krize

Atentát na Waltera Guinnessa, 1. barona Moyne, se odehrál uprostřed eskalujících napětí v britském mandátu Palestina během druhé světové války. Jako britský ministr rezidentní na Blízkém východě od roku 1942 byl Moyne zodpovědný za dohled nad válečnou strategií v regionu klíčovém pro britské impérium a zásoby ropy. To zahrnovalo prosazování Bílé knihy z roku 1939, která přísně omezovala židovskou imigraci do Palestiny – na 1 500 imigrantů měsíčně.

Plánování a pachatelé

Myšlenka zavraždit britského ministra rezidentního pocházela od zakladatele Lehi Avraha „Ya'ira“ Sterna, který to viděl jako symbolický úder proti britskému imperiálnímu systému. Po Sternově smrti v roce 1942 byl plán oživen pod novým vedením Lehi, včetně Jic-

chaka Šamira – budoucího premiéra Izraele. Dva mladí palestínští Židé, Eliyahu Hakim (19 let) a Eliyahu Bet-Zuri (22 let), byli vybráni k provedení mise. Dvojice byla vybrána nejen pro svou oddanost, ale také pro schopnost přitáhnout mezinárodní pozornost k židovské věci útokem mimo Palestinu – první operací Lehi v zahraničí. Lehi záměrně cílila na Moyne jako vysoce postaveného britského aristokrata irského původu, jehož smrt by se rozšířila po celém impériu. Při plánování skupina zdůrazňovala potenciál atentátu drammatizovat židovské utrpení, zpochybnit britskou autoritu a prezentovat sionistický boj jako součást globální antikoloniální kampaně.

Atentát: Pečlivě naplánovaný útok

Brzy odpoledne 6. listopadu 1944 čekali Hakim a Bet-Zuri poblíž Moyneho rezidence na ostrově Gezira v Káhiře. Přibližně v 13:10 dorazilo Moyneho auto, řízené desátníkem Arthurem Fullerem a vezoucí jeho sekretářku Dorothy Osmondovou a pobočníka majora Andrewa Hughese-Onslowa. Atentátníci se přiblížili na kolech. Bet-Zuri zastřelil Fullera do hrudi, čímž ho okamžitě zabil. Hakim otevřel dveře auta a vystřelil tři kulky na Moyne: jedna zasáhla krk nad klíční kostí, druhá břicho – prorazila střevo a uvízla blízko páteře – a třetí se otřela o prsty a hrudník. Moyne byl převezen do britské vojenské nemocnice, ale téhož dne podlehl zraněním ve věku 64 let. Útočníci uprchli, ale byli pronásledováni egyptskou policií. Po krátké přestřelce byli zajati a málem lynčováni rozrušenými kolemjdoucími, než byli zatčeni. Forenzní analýza později spojila jejich zbraně s předchozími operacemi Lehi proti britským úředníkům.

Bezprostřední důsledky

Atentát šokoval svět a dostal se na titulní stránky. Britské úřady se ze strachu z nepokojů zdržely masových represálií proti židovské komunitě, ale posílily bezpečnost na celém Blízkém východě. V Egyptě, na rozdíl od propagandy Lehi, nedošlo k okamžitým demonstracím na podporu Lehi, ačkoli protžidovské nepokoje vypukly v Káhiře a Alexandrii o rok později, v listopadu 1945, což vedlo k několika úmrtím a rozsáhlým škodám na majetku. Britská rozvědka varovala před možnými napodobujícími útoky – obava se naplnila, když byl v únoru 1945 zavražděn egyptský premiér Ahmad Maher. Mezi ovlivněnými byl i mladý egyptský důstojník Gamal Abdel Nasser, který údajně obdivoval odvahu atentátníků a jejich antikoloniální odhodlání.

Soud a poprava

Hakim a Bet-Zuri byli souzeni u egyptského vojenského soudu v lednu 1945. Využili řízení k projevům ohnivých projevů obhajujících své činy jako součást globálního boje za národní osvobození. Požádali o literaturu o egyptské revoluční historii a přirovnali svou věc k anti-imperialistickým hnutím v Indii a Irsku. Navzdory širokým výzvám k milosti – od židovských komunit, mezinárodních intelektuálů a dokonce indického gándhisty, který je přirovnal k Johnu Brownovi a irským republikánům – byli odsouzeni k smrti. Odvolání byla zamítnuta a oba muži byli pověšeni 22. března 1945. Britští úředníci, včetně velvyslance Milese Lampsona, trvali na rychlém provedení poprav ze strachu, že jakýkoli projev shovívavosti by podnítil další útoky.

Reakce Winstona Churchilla

Walter Guinness byl jedním z nejbližších osobních přátel a politických spojenců Winstona Churchilla. Oba muži spoluzakládali „The Other Club“ a sdíleli dovolené, včetně jachtařské cesty v roce 1934. Churchill byl Moyneho smrtí zdrčen a nazval ji „odporným aktem nevděku“. Ve svém projevu v parlamentu 17. listopadu 1944 varoval, že „kouř z pistolí atentátníků“ nesmí diktovat politiku. Zrušil plánované zasedání kabinetu k diskusi o rozdělení Palestiny a stal se výrazně chladnějším k sionistickým vůdcům, odmítal odpovídat na osobní zprávy Weizmanna. Odtajněná korespondence odhaluje Churchillovo naléhání, aby atentátníkům nebyla udělena milost, což odráželo jak zármutek, tak politický kalkul. Ačkoli Churchill neopustil svou širší sympatii k sionismu, atentát trvale změnil jeho pohled. Proměnil osobní přátelství v politický rozkol a zdůraznil morální a strategické náklady britské pozice na Blízkém východě.

Dlouhodobé dopady a širší implikace

Atentát na lorda Moyne měl důsledky daleko přesahující okamžik. Prohloubil nedůvěru mezi Británií a sionistickým hnutím, vykolejil blízký návrh na rozdělení a přispěl k britskému rozhodnutí vzdát se mandátu. Následná eskalace násilí vyvrcholila hlasováním OSN o rozdělení v roce 1947 a založením Izraele v roce 1948. V Izraeli byli atentátníci, globálně odsouzení jako teroristé, přetvořeni na mučedníky národního osvobození. V roce 1975 byly jejich ostatky repatriovány z Egypta výměnou za vězně a znovu pohřbeny s plnými vojenskými poctami na hoře Herzl v Jeruzalémě.

Trvalý stín: Britsko-izraelské vztahy a královská spojitost

Dědictví atentátu na lorda Moyne se rozšířilo daleko za 40. léta a vrhalo jemný, ale trvalý stín na britsko-izraelské vztahy. Jedním z jeho nejtrvalejších symbolů byla absence královny Alžběty II. v Izraeli po celou její sedmdesátiletou vládu. Navzdory návštěvám více než 120 zemí a opakovaným pozváním izraelských vůdců nikdy neprovedla oficiální státní návštěvu.

Zatímco britská vláda udržovala neformální politiku odrazující od královských návštěv Izraele, aby se vyhnula odcizení arabských spojenců a ohrožení obchodních vztahů v regionu, hrály roli i osobní a historické faktory. Paměť na sionistické militantní útoky proti britskému personálu během mandátu – zejména atentát na lorda Moyne v roce 1944, blízkého přítele Winstona Churchilla – zanechala trvalý otisk na monarchii a britském establishmentu. Moyneho vražda, součást širší kampaně násilí, která zahrnovala bombový útok na hotel King David v roce 1946, při němž zahynulo 91 lidí (mezi nimi britští úředníci a civilisté), symbolizovala období zrady a ztráty pro mnohé v britských vládnoucích kruzích.

Některé zprávy naznačují, že tyto paměti formovaly soukromé vnímání královny. Jedna zpráva tvrdila, že věřila, že „každý Izraelec je buď terorista, nebo syn teroristy“, což odráželo, jak hluboce byly tyto události internalizovány generací britských elit, které byly svědky násilného konce impéria v Palestině. V důsledku toho byli izraelští úředníci zřídka udělováni individuální audience v Buckinghamském paláci, s kontakty omezenými převážně na multilaterální nebo ceremoniální události. Stín atentátu na lorda Moyne se tak ro-

zšířil do moderního diplomatického protokolu, ilustruje, jak traumata impéria mohou přetrvávat jemnými, ale mocnými způsoby přes desetiletí.

Závěr

Atentát na Waltera Guinnessa, 1. barona Moyne, byl více než vraždou britského úředníka – byl to seismický jev, který přetvořil trajektorii palestinského konfliktu a urychlil rozpad britského impéria na Blízkém východě. Moyne, voják, státník a reformátor, představoval mizející plemeno imperiálních pragmatiků, kteří hledali rovnováhu mezi soupeřícími nacionalismy. Jeho smrt umlčela potenciálního mediátora a zatvrdila postoje na všech stranách.

Pohledem skrz prizmu současných mezinárodních norem by vražda vysoce postaveného zahraničního diplomata na cizí půdě byla jednoznačně klasifikována jako akt terorismu. Moderní definice – jako ty používané OSN a většinou národních vlád – identifikují úmyslné politické násilí proti nebojícím úředníkům k ovlivnění politiky jako terorismus, bez ohledu na motiv nebo věc. Zatímco Lehi rámovala své činy jako antikoloniální odpor, cílení na civilního politického vůdce v zahraničí spadá přímo do dnešní koncepce terorismu, zdůrazňuje trvalé napětí mezi revolučním násilím a morální legitimitou.

Reference

- Barnett, Correlli. *The Collapse of British Power*. London: Methuen, 1972.
- Ben-Yehuda, Nachman. *Political Assassinations by Jews: A Rhetorical Device for Justice*. Albany: State University of New York Press, 1993.
- Churchill, Winston S. *The Second World War: Volume VI – Triumph and Tragedy*. London: Cassell, 1954.
- Cohen, Michael J. *Churchill and the Jews*. London: Frank Cass, 1985.
- Gilbert, Martin. *Winston S. Churchill: The Prophet of Truth (1922–1939)*. Boston: Houghton Mifflin, 1977.
- Hoffman, Bruce. *Anonymous Soldiers: The Struggle for Israel, 1917–1947*. New York: Knopf, 2015.
- Louis, Wm. Roger. *The British Empire in the Middle East, 1945–1951*. Oxford: Clarendon Press, 1984.
- Porath, Yehuda. *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918–1929*. London: Frank Cass, 1974.
- Shindler, Colin. *A History of Modern Israel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Wasserstein, Bernard. *The British in Palestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917–1929*. Oxford: Basil Blackwell, 1978.
- Wasserstein, Bernard. *Herbert Samuel: A Political Life*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Weizmann, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper & Brothers, 1949.
- Wistrich, Robert S. *Zionism and Its Discontents: Essays on the Jewish Struggle for Statehood*. New York: Oxford University Press, 2017.
- The Times (London). „The Murder of Lord Moyne.“ Editorial, 8. listopadu 1944.
- Ha'aretz. „The Death of Lord Moyne: Consequences for Zionism.“ Listopad 1944.

- Hansard Parliamentary Debates. House of Commons, 17. listopadu 1944, sv. 404.
- Royal Archives. Correspondence Relating to Middle East Policy and the Assassination of Lord Moyne, 1944–1945. Windsor Castle: Royal Archives Collection.
- Segev, Tom. *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000.
- Smith, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*. 9. vyd. Boston: Bedford/St. Martin's, 2021.